

Dnr Ju2024/02655
Justitiedepartementet

YTTRANDE ÖVER BETÄNKANDET EFFEKTIVARE VERKTYG FÖR ATT BEKÄMPA BROTT AV UNGA LAGÖVERTRÄDARE (SOU 2024:93)

SAMMANFATTNING

Civil Rights Defenders delar regeringens oro över att barn och unga involveras i olika former av gängrelaterad, allvarlig brottslighet och välkomnar att regeringen utreder åtgärder för att bekämpa denna utveckling. Det är särskilt viktigt att motverka att barn utnyttjas av kriminella nätverk så att de kan få en trygg uppväxt. Att bekämpa brott och säkerställa trygghet i samhället är viktiga mål, inte minst för att säkerställa att mänskliga rättigheter efterföljs. Detta ska dock inte göras på bekostnad av rättssäkerhet och skyddet av barnets rättigheter. Utredningen noterar att barn ofta begår brott mot andra barn. Vi menar att dessa grupper inte bör ställas mot varandra; barn får inte diskvalificeras från att vara barn. Därför är det inte befogat att brottsbekämpande åtgärder, som syftar till att skydda vissa barn, oproportionerligt inskränker andra barns rättigheter.¹

Med anledning av detta är Civil Rights Defenders inställning följande:

- Civil Rights Defenders **tillstyrker** förslaget om att kravet på synnerliga skäl för att häkta 15–17 åringar står fast.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att häkningsfristen för barn innan åtal förlängs till fem månader.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att det ska införas utökade möjligheter att använda andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att utöka polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn längre med hänsyn till sociala skäl.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att införa utökade möjligheter att inhämta biometrisk information från barn.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att hemliga tvångsmedel i brottsutredningar i större utsträckning ska få användas mot barn under 15 år.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att tillfälligt tillstånd till vissa tvångsmedel ska få beslutas av en särskild utpekad befattningshavare istället för en åklagare.
- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att polisen ska ha möjlighet att hålla kvar en grupp personer i syfte att identifiera deltagarna.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Civil Rights Defenders har granskat utredningens förslag och bakomliggande resonemang utifrån Sveriges grundlag samt internationella åtaganden att respektera och garantera

¹ SOU 2024:93, s. 167, 186, 779, och 791.

mänskliga fri- och rättigheter. Civil Rights Defenders har valt endast kommenterat de delar av utredningen där vi har synpunkter.

Inledningsvis är Civil Rights Defenders kritiska till utredningens återkommande användning av "barn och unga" för att referera till barn i 15–17 års åldern. På samma sätt används formuleringen "person under 18 år", trots att detta enligt barnkonventionen avser ett barn.² Det är problematiskt att benämna barn som något annat än just barn, och särskilt avseende barn som kommit i kontakt med rättsväsendet. Barns rättigheter ska gälla alla barn, oavsett situation, och dessa rättigheter försvinner inte om ett barn, till exempel, begår ett brott. Att barn i detta sammanhang benämns som något annat än just barn sänder en oroande signal i stil med att barn skulle kunna "diskvalificeras" från att vara barn och därigenom förlora sina barnspecifika rättigheter. Om regeringen avser att gå vidare med utredningens förslag är det därför av yttersta vikt att begreppet "barn" används när det är barn som avses.

Civil Rights Defenders anser att denna utveckling, där barn i lagstiftningsprocesser särbehandlas allt mindre, är mycket oroande. Forskning visar att barn skiljer sig från vuxna i deras fysiska och psykologiska utveckling, samt vad gäller behov av emotionellt stöd och utbildning. Barn och unga bör därför inte straffrättsligt hållas ansvariga för sina handlingar på samma sätt som vuxna.³

Civil Rights Defenders, likt utredningen, noterar att det pågår flera parallella lagstiftningsprocesser som påverkar barn och unga.⁴ Vi ser med oro på att dessa utredningar inte alltid beaktar varandra och ibland även är beroende av varandra för att kunna realiseras. Detta medför en risk för att införda åtgärder och förändringar inte utvärderas adekvat och oberoende, trots deras påverkan på individers fri- och rättigheter. De samlade konsekvenserna för barn och vuxna av kriminalpolitikens omläggning går inte att överblicka, särskilt eftersom effekterna av redan genomförda lagar inte hinner utvärderas innan nya förslag presenteras. Exempelvis pågår parallella initiativ att utöka rättsväsendets verktyg mot ungdomsbrottslighet, samtidigt som flera tvångsmedel nyligen har införts utan att ha blivit ordentligt utvärderade.⁵ När dessa processer inte samordnas, omöjliggörs en ordentlig proportionalitetsbedömning av utredningens presenterade förslag. Civil Rights Defenders uppmanar därför regeringen att avvakta med att införa ytterligare integritetsinskränkande lagstiftning gentemot barn tills den redan införda lagstiftningen noggrant har utvärderats.

NÄRMARE OM UTREDNINGENS FÖRSLAG

8.9 Synnerliga skäl för frihetsberövande

- Civil Rights Defenders **tillstyrker** förslaget om att kravet på synnerliga skäl för att häkta 15–17 åringar står fast.

Civil Rights Defenders sällar sig till utredarens bedömning av att kravet på synnerliga skäl för häktning av barn mellan 15 och 17 år inte bör ändras. Det nuvarande kravet innebär att barn endast får anhöllas och häktas i undantagsfall, vilket är i enlighet med artikel 37 i barnkonventionen som föreskriver att frihetsberövande endast får tillämpas mot barn som en sista utväg och i kortast lämpliga tid. Att barn frihetsberövas trots att det inte är absolut nödvändigt strider mot Sveriges internationella åtaganden enligt barnkonventionen. Civil Rights

² SOU 2024:93, s. 82, 115, 272, 320, 764, och 794.

³ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmänna kommentarer nr. 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, UN Doc. CRC/C/GC/24 (2019); UN Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (1985).

⁴ SOU 2024:93 s. 166.

⁵ Se bl.a. SFS 2024:32, prop. 2024/25:51 och SOU 2025:11.

Defenders välkomnar därför att utredningen upprätthåller särregleringen av barn i detta avseende. Häktning är ett av de mest ingripande straffprocessuella tvångsmedlen och påverkar barn mycket mer negativt än vuxna.⁶ Barn har inte utvecklat samma stresstålighet som vuxna och är därför särskilt sårbara för de påfrestningar som förekommer som frihetsberövad. Vi delar därför utredarens bedömning om att kravet på synnerliga skäl inte bör ändras, med utgångspunkt i att en lättnad av kravet hade utgjort en alltför stor inskränkning i barns rättigheter.⁷

8.10 Tremånadersfristen bör förlängas

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att häktningsfristen för barn innan åtal förlängs till fem månader.

I över 30 år har Sverige fått återkommande kritik från bland annat FN:s tortyrkommitté och Europarådet avseende användningen av långa häktningstider och långtgående restriktioner.⁸ I tolkningen av artikel 37 barnkonventionen har FN:s barnrättskommitté uttalat en riktlinje om att en maximal häktningstid på 30 dagar bör tillämpas för att tillgodose barnets bästa.⁹ Vidare ska mål som involverar barn enligt artikel 9.1 i barnkonventionen hanteras skyndsamt. Aktörer inom rättssystemet bör därför särskilt prioritera fall där barn är frihetsberövade.¹⁰ Trots detta föreslår utredningen att förlänga häktningsfristen för barn som misstänks för brott från tre till fem månader. Detta riskerar att allvarligt påverka Sverige efterlevnad av barnkonventionen, och dessutom på ett område där vi redan kritiserats. Sveriges skydd för barns rättigheter kommer allvarligt att försvagas genom detta förslag.

Att förlänga fristen för frihetsberövande är en betydande inskränkning i barns rörelsefrihet. Detta särskilt med tanke på att frihetsberövande är ett särskilt ingripande straffprocessuellt medel som medför betydande påfrestningar för barn.¹¹ Forskning visar att frihetsberövande har en kraftigt negativ inverkan på barns hälsa och utveckling och hämmar barnets återanpassning till samhället efter att de har begått ett brott.¹² Särskilt när barn häktas med restriktioner, försämrar hjärnans förmåga att arbeta, redan efter några dagar i isolering. Med hänsyn till de dokumenterade negativa effekterna bör inte individer sitta häktade mer tid än absolut nödvändigt.¹³

För att en inskränkning av mänskliga rättigheter, såsom rörelsefriheten, ska vara befogad krävs att den är nödvändig och proportionerlig. När rättigheten avser barn måste dessutom barnets bästa alltid komma främst enligt artikel 3 i barnkonventionen. Utredaren anför att en förlängd häktningsfrist kan fungera som ett effektivt verktyg för polisen att bättre klara upp brott som begås av barn. Civil Rights Defenders anser dock att detta inte nödvändigtvis är en följd av förslaget. I detta sammanhang kan vägledning hämtas från en tidigare statlig utredning på området. SOU 2016:52 tillsattes i syfte att minska användningen av häkte och restriktioner efter att Sverige fått omfattande kritik från Barnrättskommittén, Tortyrkommittén och Europarådet

⁶ Kriminalvården, [kort-om-haktade-barn.pdf](#), s. 3.

⁷ SOU 2024:93, s. 203–204.

⁸ JO, [Tema isolering av intagna i häkte. Rapport från Opcat-enheten 2020](#), s. 3.

⁹ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmän kommentar nr 10 om barnets rättigheter inom rättsskipning för unga lagöverträdare (2007), punkt 83; Se även SOU 2016:52, s. 75.

¹⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmän kommentar nr 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, UN Doc. CRC/C/GC/24, (2019).

¹¹ Casey B.J., Simmons C., Somerville L.H., & Baskin-Sommers A. Making the sentencing case: Psychological and neuroscientific evidence for expanding the age of youthful offenders. *Annual Review of Criminology* 2022;5, s. 321–343.

¹² Jfr FN:s globala studie om barn som frihetsberövas, UN Doc. A/75/50 (2019), s. 249 ff.

¹³ Barnombudsmannen, [fran-insidan-2013.pdf](#), s. 32; Fair Trials, [A-Measure-of-Last-Resort-Full-Version.pdf](#), s. 26.

för en alltför vid tillämpning av häktning och restriktioner, samt otillräckliga riktlinjer för hur barn ska behandlas i häkten.¹⁴ Utredningen framhävde, bland annat, att häktningsfrister ofta blir handlingsdirigerande och skapar incitament till effektiv resursanvändning.¹⁵ Kortare tidsfrister motiverar således en snabbare och effektivare handläggning. Mot bakgrund av denna iakttagelse kan en förlängning av tidsfristen innebära att åklagare i mindre utsträckning prioriterar mål som rör barn, och att barn hålls häktade längre tid än nödvändigt. Det finns därför stor risk att polisens möjlighet att klara upp brottet inte förbättras genom förslaget, på bekostnad av barns hälsa. Det går således att ifrågasätta förslagets effektivitet.

Därutöver bör mindre inskränkande alternativ till förslaget utvärderas. Statskontoret fann i en undersökning genomförd 2014 att mer än en tredjedel av omhäktningar kunde härledas till en väntan på forensiska undersökningar.¹⁶ Detta kan jämföras med Brås statistik från perioden 2018–2021, som visar att det främst är ärenden som kräver en undersökning hos NFC som står för den ökade handläggningstiden hos polisen.¹⁷ Därutöver konstaterade utredningen i SOU 2016:52 att det framför allt är handläggningen vid NFC som främst inverkar på hur lång tid den forensiska undersökningen tar.¹⁸ Med utgångspunkt i detta menar vi att en långt mindre inskränkande åtgärd som dessutom mer effektivt hade bidragit till att "klara upp brott" är att tillägna NFC mer resurser och effektivisera polisens arbete med inhämtning av forensiskt material. Om det dessutom skulle finnas extraordinära skäl till att en utredning inte kan avslutas i tid, finns det redan nu en möjlighet att förlänga fristen till fem månader, om det föreligger *synnerliga skäl*. Att endast tillåta en förlängning av häktningsfristen under så pass exceptionella omständigheter, är ett mer proportionerligt förhållningsätt till frihetsberövande som bättre beaktar barnets bästa.

Därtill, hade specialanpassade behandlingsprogram kunnat vara ett mer lämpligt alternativ än häktning. Detta hade uppnått syftet med åtgärden samtidigt som det i högre grad hade kunnat säkerställa åtgärdens förenlighet med barnets bästa, genom att till exempel bättre tillgodose barns behov av kontinuerlig kontakt med anhöriga.¹⁹ Särskilt i de fall där recidivfara är den huvudsakliga grunden för häktning kan sådana förtroendebaserade åtgärder, som kan tänkas involvera familjen, vara mer hållbara ur ett långsiktigt perspektiv.²⁰ Genom att engagera familjen och skapa en tryggare miljö för barnet kan sådana åtgärder bidra till en mer varaktig förändring i barnets beteende och minska risken för återfall i brott. Vidare är det anmärkningsvärt att förevarande utredning inte belyser alternativa åtgärder som hemarrest eller områdesarrest, trots att dessa i SOU 2016:52 ansågs vara lämpliga alternativ till häktning att de föreslogs inarbetas i rättegångsbalken.²¹ Det är särskilt anmärkningsvärt då även kriminalvården anförde att det fanns ett behov av hemarrest och områdesarrest.²²

Civil Rights Defenders bedömer därför att utredningens förslag inte gediget utrett behovet av att förlänga häktningsfristerna för barn och därmed inte tillräckligt motiverat att förslaget uppfyller proportionalitetskravet. Det kan därför inte bedömas vara en nödvändig inskränkning av barns rättigheter.

¹⁴ Dir. 2015:80, s. 2.

¹⁵ Jfr utredningens argumentation i SOU 2016:52 s. 115, 117, 174.

¹⁶ Statskontoret, Häktningstider och forensiska undersökningar. Förslag för en snabbare forensisk process s. 37–40 och 69.

¹⁷ Brå, kortanalys 3/2022 om polisens forensiska undersökningar, s. 21.

¹⁸ SOU 2016:52, s. 113.

¹⁹ Jfr utredarens argumentation i SOU 2016:52, s. 168–169.

²⁰ Barnombudsmannen, Årsbok 2025, "Ni måste hinna före", s. 54–57.

²¹ SOU 2016:52, s. 102 ff., 168 ff.

²² Kriminalvården, Kriminalvårdens kapacitetsrapport 2024–2033, s. 53.

Sammanfattningsvis motsätter sig Civil Rights Defenders förslaget om att förlänga häktningstiden för barn misstänkta för brott. Utredningens förslag riskerar att strida mot Sveriges internationella åtaganden enligt barnkonventionen och kan orsaka betydande påfrestningar för barn. Den nytta och det behov som utredaren anför står inte i rimlig proportion till det intrång i barnets integritet som förslaget medför. Vi anser att det finns andra, mindre ingripande alternativ som regeringen bör utveckla, snarare än att förlänga häktningstiden.

9.8 Andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att det ska införas utökade möjligheter att använda andra tvångsmedel än hemliga mot barn under 15 år.

Barn har enligt artikel 8 Europakonventionen och artikel 16 i barnkonventionen rätt till privat- och familjeliv och därigenom ett skydd mot godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privatliv, familjeliv och hem. Barn anses vara särskilt sårbara för det integritetsintrång som användning av tvångsmedel medför, i och med att de befinner sig i en känslig period av sin utveckling.²³ Trots detta föreslår utredningen ett utvidgat tillämpningsområde av tvångsmedel gentemot barn under 15 år. Dels ska vissa redan befintliga tvångsmedel, som husrannsakan, kroppsvisitation och undersökning enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken, kunna användas i större utsträckning, dels ska ytterligare tvångsmedel, som kvarstad, förvar, avspärning och liknande åtgärder kunna tillämpas mot brottsmisstänkta barn under 15 år.

För att en inskränkning av en grundläggande rättighet ska vara legitim måste den uppfylla höga krav på nödvändighet och proportionalitet. Det krävs att det finns ett reellt behov av åtgärden. Enligt utredaren skulle en utvidgad tvångsreglering gentemot barn under 15 år tillgodose intresset av att klara upp brott, ett intresse som enligt utredaren gör sig gällande oavsett den misstänktes ålder. Vi anser emellertid att det är motiverat att upprätthålla högre krav på tillämpning av tvångsmedel gentemot barn, med utgångspunkt i deras särskilda sårbarhet. Vi anser att det redan idag finns en väl avvägd balans i användningen av tvångsmedel mot barn under 15 år, och att det nuvarande kravet på "särskilda skäl" fungerar som en lämplig säkerhetsventil för att säkerställa att sådana ingripanden endast används i exceptionella fall. Därutöver är det mycket oroande att utredaren, i positiv bemärkelse, framför att förslaget kommer leda till "en mer enhetlig reglering av tvångsmedel", samt att "redan i dag är betydligt mer integritetskränkande tvångsmedel tillåtna mot barn under 15 år". Vi ställer oss frågande till att en inskränkning av barns rättigheter rättfärdigas genom att hänvisa till redan existerande inskränkningar, så som kroppsvisitation och husrannsakan.²⁴ Detta tyder på att utvidgningen av tvångsmedel inte grundar sig på en fullgod behovsanalys, och att repressionsnivån höjs utan närmare eftertanke kring konsekvenserna. Ett sådant resonemang är en del av en farlig utveckling där allt fler inskränkningar av grundläggande fri- och rättigheter rättfärdigas med hänvisning till tidigare genomförda inskränkningar. Civil Rights Defenders anser att det nuvarande särregleringen av tvångsmedel gentemot barn är befogad med hänsyn till barns särskilda känslighet för sådana åtgärder. Tvångsmedel bör alltid tillämpas med försiktighet och föregås av en individuell bedömning av barnets särskilda behov och begränsningar.

Utredningen anför att syftet med en lättnad i kravet för tillämpningen av husrannsakan bland annat är att tillgodose brottsofferperspektivet.²⁵ Utredningen pekar på att barn ofta begår brott mot andra barn. Vid en avvägning mellan å ena sidan barns rätt till skydd mot intrång i privatlivet och, å andra sidan, samhällets och brottsoffrens intresse av att brott klaras upp, anser utredningen att de sistnämnda intressena väger tyngre. Utredningen tycks därigenom också

²³ SOU 2024:93, s. 234.

²⁴ Ibid, s. 235–236.

²⁵ SOU 2024:93, s. 250.

indikera att brottsoffrets rättigheter bör ha företräde framför gärningsmannens.²⁶ Civil Rights Defenders anser dock att en sådan indelning av barn i så ung ålder är problematisk, och återspeglar en felaktig dikotomi mellan en gärningsmans och ett brottsoffers rättigheter. Detta tankefel är särskilt oroande eftersom det kan leda till en ökad stigmatisering av "vissa" barn och därigenom förstärka ett barns kriminella identitet. Vi menar att det inte är nödvändigt att ställa dessa två grupper mot varandra, utan att vi kan tillgodose brottsoffrens behov samt bedriva brottsbekämpning utan att oproportionerligt inskränka andra barns grundläggande rättigheter.

Mot bakgrund av detta är syftet med regleringen, att i större utsträckning klara upp brott och tillgodose ett brottsofferperspektiv, inte tillräckliga för att motivera ett behov av en så integritetsinkränkande lagstiftning.

Visserligen kan en utvidgning av tvångsmedel gentemot barn minska incitamenten för kriminella nätverk att utnyttja barn för förvaring av värdefull egendom. Civil Rights Defenders anser dock att den förväntade nyttan av förslaget inte står i proportion till det integritetsintrång det medför. Barn som utsätts för tvångsmedel som husrannsakan, avlyssning och kvarhållande kan drabbas av allvarliga psykologiska effekter, som kan påverka deras utveckling negativt. Därutöver kan sådana tvångsmedel mot barn leda till en stigmatisering, vilket kan ha långtgående konsekvenser för deras framtid och samhället i stort. Det är av största vikt att barn skonas från tvångsmedel och att andra mindre ingripande åtgärder, i stället bör komma i fråga för att motverka att barn dras in i kriminalitet. Sådana alternativ kan exempelvis vara att utöka samverkan mellan socialtjänsten och polisen genom frivilliga förhör eller samtal med socialt stöd, och på så sätt vinna barns tillit för att möjliggöra ett bra samarbete. I utredningens proportionalitetsbedömning hade det varit önskvärt att undersöka möjligheterna till sådana mindre ingripande alternativ. Utan en sådan överblick kan en bedömning av förslagets proportionalitet och överensstämmelse med barnets bästa svårligen göras.

Sammanfattningsvis anser Civil Rights Defenders att utredningens förslag inskränker barns rättigheter på ett sätt som inte står i proportion till den förväntade nyttan. Vi anser därför att det saknas tillräckliga belägg för att motivera den föreslagna förändringen

10.3 Polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att utöka polisens möjlighet att hålla kvar brottsmisstänkta barn längre med hänsyn till sociala skäl.

Barn har en grundläggande rätt till frihet och skydd mot godtyckliga frihetsberövanden enligt artikel 37 i FN:s barnkonvention. FN:s barnrättskommitté har i sin senaste granskning av Sverige, 2023, rekommenderat att frihetsberövande av barn endast ska användas som en sista utväg och under kortast möjliga tid.²⁷ Trots detta föreslår utredningen att den maximala tiden ett barn misstänkt för brott kan hållas kvar hos polisen ska förlängas och att kvarhållande ska kunna ske i fler situationer. Förslaget innebär en inskränkning av barns rörelsefrihet och väcker allvarliga frågor om proportionalitet och rättssäkerhet.

Att syftet med kvarhållandet är att "skydda barn" utesluter inte en strikt prövning av åtgärdens behov och ingripandets effekter på det enskilda barnet. Barn är särskilt sårbara för integritetsinskränkningar, och forskning visar att sådana åtgärder kan medföra långtgående

²⁶ Ibid, s. 249.

²⁷ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sverige kombinerad sjätte och sjunde periodiska rapport, UN Doc. No. CRC/C/SWE/CO/6–7, s. 14.

psykologiska och sociala konsekvenser.²⁸ Utredningens förslag innebär även en risk att barnet upplever socialtjänstens insatser som en förlängning av polisens ingripande snarare än som en stödåtgärd. Detta blir särskilt problematiskt i fall där barnet hålls kvar i upp till sex timmar i väntan på ett beslut från socialtjänsten. Polisstationer är inte anpassade för barn, och att vistas i en sådan miljö kan vara djupt traumatiskt, särskilt för yngre barn.²⁹ Därtill saknas en nedre åldersgräns för kvarhållande, vilket innebär att även mycket små barn kan utsättas för denna form av ingripande. Detta väcker allvarliga frågor om proportionalitet och om förslaget är förenligt med barnkonventionens krav på att barnets bästa alltid ska vara en primär övervägning.

För att en inskränkning av barns rörelsefrihet ska anses proportionerlig krävs robusta rättssäkerhetsmekanismer. Det finns en betydande risk att möjligheten att kvarhålla barn används slentrianmässigt eller i syfte att underlätta brottsutredningar snarare än att skydda barnet. En förlängning av den tillåtna tidsfristen kan dessutom skapa incitament för socialtjänsten att avvakta med beslut längre än nödvändigt, vilket kan leda till att barn kvarhålls den längsta möjliga tiden även i fall där alternativa lösningar hade varit möjliga. Att enbart hänvisa till att "det ligger i sakens natur" att kvarhållandet ska pågå så kort tid som möjligt är otillräckligt som rättssäkerhetsgaranti. Att kvarhållande övergår från en undantagsåtgärd till en standardlösning riskerar att underminera barns förtroende för myndigheter och till rättssystemets legitimitet.

Sammanfattningsvis innebär de föreslagna förändringarna en betydande inskränkning av barns rättigheter utan att det har visats att åtgärden är nödvändig och proportionerlig. Vid införandet av brottsbekämpande åtgärder bör FN:s barnrättskommittés tydliga rekommendationer om att begränsa frihetsberövande av barn respekteras.

11.5 Utökade möjligheter att ta upp biometriska underlag från barn i brottsutredande syfte

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att införa utökade möjligheter att inhämta biometrisk information från barn.

Rätten till privatliv och skydd av personuppgifter är garanterad enligt artikel 8 i Europakonventionen. Insamling och lagring av biometriska uppgifter utgör ett allvarligt intrång i denna rättighet och måste därför vara lagligt, nödvändigt och proportionerligt. I förhållande till barn gäller dessutom det strängare kravet i artikel 3 i barnkonventionen: barnets bästa ska vara en primär övervägning i alla åtgärder som rör barn. Biometriska uppgifter är särskilt känsliga personuppgifter, och Europadomstolen har tydligt slagit fast att insamling av sådana uppgifter från barn är särskilt problematiskt, eftersom barn befinner sig i en utsatt och sårbar position.³⁰

Förslaget måste också förstås i ljuset av att obligatoriska bevistalan för barn under 15 år vid allvarliga brott nu utreds.³¹ En sådan förändring skulle innebära att fler barn än beräknat omfattas av biometrisk registrering och lagras i ett biometrirregister för dömda i upp till fem år, vilket ytterligare förstärker behovet av en strikt proportionalitetsbedömning. FN:s

²⁸ FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmänna kommentarer nr. 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, UN Doc. CRC/C/GC/24 (2019).

²⁹ Children's Commissioner for England, [A-Night-in-the-Cells.pdf](#), s. 3.

³⁰ Europadomstolen, *S och Marper v. Det Förenade Kungariket*, nr. 30562/04 and 30566/04, dom den 4 december 2008, s. 124–125.

³¹ SOU 2025:11.

barnrättskommitté har dessutom rekommenderat stater att automatiskt radera barns uppgifter ur brottsregistret när barn fyller 18 år, vilket går emot detta förslag.³²

Sammantaget innebär förslaget ett oproportionerligt ingrepp i barns rätt till privatliv och integritet. Barnkonventionen och Europakonventionen ger ett starkt skydd för barn, och förslaget lever inte upp till dessa krav. Tvångsmedel som biometrisk registrering får endast användas i undantagsfall och under strikt reglering. Att införa en sådan åtgärd utan tydliga rättssäkerhetsgarantier strider mot grundläggande principer om rättssäkerhet och skydd för barns rättigheter.

13.8 Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att hemliga tvångsmedel i större utsträckning ska få användas mot barn under 15 år i brottsutredningar, då detta medför brister i rättssäkerheten.

Att använda hemliga tvångsmedel mot barn som inte har nått straffbar ålder utgör ett synnerligen allvarligt intrång i barnets personliga integritet. De uppgifter som samlas in genom hemlig övervakning kan sammantaget göra det möjligt att dra mycket precisa slutsatser om barnets privatliv, och i detalj kartlägga vanor i vardagslivet och sociala relationer.³³ Sådan övervakning innebär ett allvarligt intrång i barns personliga integritet, som skyddas av artikel 16 i barnkonventionen, och restriktivitet måste därför iakttas. Detta särskilt med tanke på att tvångsmedlet kan medföra en betydande insamling av personlig information som inte har någon betydelse för att utreda eller förhindra brott. Trots detta anser utredaren att det finns ett övervägande behov av att kartlägga barns rörelsemönster, vilket gör att barnets integritet får ge vika.

Civil Rights Defenders ifrågasätter nyttan av förslaget. Utredaren framhåller att det finns ett behov att kartlägga barns kommunikation och rörelsemönster för att brottsbekämpande myndigheter mer effektivt ska kunna klara upp allvarliga brott. Utredningen anför att nyttan är stor, då barn inte har lika stort konsekvens- eller säkerhetstänk som vuxna och därför exempelvis kan råka filma grova våldsbrott utan att tänka på att det kan utgöra bevisning i en framtida rättsprocess.³⁴ Civil Rights Defenders ifrågasätter stödet för detta resonemang. Det finns begränsat forskningsunderlag som styrker metodens effektivitet i detta avseende, då kriminella ofta är påtagligt medvetna om polisens arbetssätt och därför har ett omfattande säkerhetstänk. Enligt Brå lämnas ofta telefoner hemma, SIM-kort byts ut, och man är mycket försiktig i sin kommunikation och använder sig av krypterade chattar som lämnar begränsade digitala spår.³⁵ Därtill är det inte särskilt vanligt att barn deltar i den övergripande planeringen av allvarliga brott, då många kriminella nätverk är uppbyggda hierarkiskt och de yngsta barnen betraktas som utbytbara.³⁶ Detta talar för att det i många fall inte kommer finnas avgörande uppgifter i planeringen av brott i barnens elektroniska kommunikation. Mot bakgrund av detta,

³² FN:s kommitté för barnets rättigheter, Allmänna kommentarer nr. 24 om barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet, UN Doc. CRC/C/GC/24, 2019, para. 71.

³³ Europadomstolen, *De förenade målen C-293/12 och C-594/12, Digital Rights Ireland och Seitlinger m.fl.*, dom den 8 april 2014, s. 27.

³⁴ SOU 2024:93, s. 391.

³⁵ Brå, rapport 2023:4 om utredning och uppkläring av dödligt våld i kriminell miljö, s. 55; Justitieutskottets betänkande 2019/20:JuU21; Malmén, J, Omni, Kriminella rensar bevis i mobiler med fjärrstyrning.

³⁶ Brå, rapport 2023:13 om barn och unga i kriminella nätverk, s. 66; Jfr SOU 2024:93 s. 382; Polisen, rapport A193.902/2021, s. 13.

anser inte vi att utredningen redovisar tillräcklig evidens för att åtgärden är effektiv i förhållande till målet att klara upp fler brott.

En utökad möjlighet att använda hemliga tvångsmedel mot barn kan ge barn känslan av att de ständigt står under bevakning. Detta kan innebära allvarliga negativa psykologiska effekter för barn och skada deras relation till samhället från en tidig ålder.³⁷ Användningen av hemliga tvångsmedel är till sin natur mycket svår att granska. Det är därför av allra största vikt att lagstiftningen endast tillåter en begränsad, välavvägd och effektiv tillämpning av sådana medel. Sammantaget anser Civil Rights Defenders att utredningens förslag, i dess nuvarande form, inte är adekvat motiverat och är oproportionerligt utifrån ett fri-och rättighetsperspektiv.

Däremot tycker vi att det är positivt att regeringen föreslår att användningen av hemliga tvångsmedel ska tidsbegränsas i 5 år och därefter utvärderas. En sådan utvärdering är väsentlig för att säkerställa att lagförslaget är proportionerligt, samt för att bedöma dess relation till den hastiga utvecklingen av parallell lagstiftning inom straffrätten.

16.6 Tillstånd till vissa hemliga tvångsmedel knutna till person

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att tillfälligt tillstånd till vissa tvångsmedel ska få beslutas av särskild utpekad befattningshavare istället för åklagare.

Civil Rights Defenders ifrågasätter de avvägningar som gjorts i utredningens förslag som landat i en effektivisering av beslutsprocessen för hemliga tvångsmedel på bekostnad av den enskildes rättssäkerhet. Förslaget att ge polisen, Säkerhetspolisen och Tullverket befogenhet att ensidigt besluta om hemliga tvångsmedel utan omedelbar domstolsprövning innebär en allvarig rättssäkerhetsrisk.

En sådan ordning innebär att tvångsmedel kan tillämpas utan att beslutet prövas av domstol i ett första skede, vilket strider mot grundläggande rättsprinciper om rättslig prövning och skydd mot godtyckliga ingripanden. Visserligen innebär det förslag att tillstånd endast kan beviljas om ett domstolsbeslut redan finns för samma tvångsmedel och person att risken för godtyckliga ingrepp minskar. Detta åtgärdar dock inte den grundläggande problematiken att beslut om utökad övervakning fattas utan omedelbar rättslig kontroll. Trots utredningens argument om den kortvariga integritetsrisken och efterhandsgranskning av tillsynsmyndigheter, utgör detta en kraftig förskjutning av makt från domstolar till brottsbekämpande myndigheter. Detta riskerar att urholka rättssäkerheten, eftersom rättslig prövning sker först i efterhand, vilket gör att felaktiga eller oproportionerliga beslut riskerar att inte upptäckas i tid.

Det faktum att förslaget inte innefattar någon särreglering för barn under 15 år vid beslut om hemliga tvångsmedel är ytterst problematiskt ur ett rättighetsperspektiv. Barn, som saknar samma mognad och konsekvenstänk som vuxna, befinner sig i en mer utsatt position och bör därför ges ett särskilt skydd i rättsliga sammanhang. Det är därför nödvändigt att varje beslut som rör barn åtföljs av en grundlig barnkonsekvensanalys. Detta för att säkerställa att åtgärderna överensstämmer med artikel 3 i barnkonventionen, som stadgar att barnets bästa ska vara en primär övervägning i alla åtgärder som rör barn.

Emellertid ser vi positivt på utredningens förslag att lagstiftningen ska tidsbegränsas i fem år och därefter utvärderas. En sådan utvärdering är nödvändig för att säkerställa att tillräckliga säkerhetsgarantier uppfylls i tillämpningen av lagstiftningen, och att barns rättigheter inte oproportionerligt inskränks.

³⁷ Europadomstolen, De förenade målen C-203/15 och C-698/15, *Tele 2 mot Post- och telestyrelsen* m.fl., dom den 2 december 2016, s. 100.

Sammanfattningsvis innebär det aktuella förslaget en riskfylld avvägning mellan effektiv brottsbekämpning och skyddet för individens integritet. Rättssäkerhetsbristerna, särskilt i fråga om bristande omedelbar rättslig prövning av hemliga tvångsmedel, väger tungt. Då beslut om sådana tvångsmedel utgör en av de mest ingripande åtgärder staten kan vidta mot en individ, måste de rättsliga garantierna vara särskilt starka. För att säkerställa rättssäkerheten och skydda barns rättigheter bör frågan om tillfälliga tillstånd noggrant övervägas, och det måste säkerställas att dessa beslut ställs inför omedelbar rättslig kontroll.

18. Kvarhållande av grupper

- Civil Rights Defenders **avstyrker** förslaget om att polisen ska ha möjlighet att hålla kvar en grupp personer i syfte att identifiera deltagarna

Civil Rights Defenders ifrågasätter om det är proportionerligt med en lag som ger polisen möjlighet att hålla kvar en större grupp utan att ha tillräcklig misstanke mot samtliga. Utredaren har rätt i att de tre nämnda exempel från de senaste 20 åren har JO noterat att det behövs reglering på området. De har dock i samtliga fall kritiserat polisens undermåliga bedömning som gått ut över de utsattas åtnjutande av deras grundläggande rättigheter. Vad gäller fallet på färjan har JO, även om de noterat att det kan finnas ett behov för polisen att hålla kvar misstänkta på ett annat sätt än vad som är möjligt idag, konstaterat att polisen inte hade hjälpts av åtgärden i detta fall. Detta eftersom ingen lyckad identifiering vid kvarhållandet gjordes och den misstänkte mannen greps genom att hytten där våldtäkten skedde låstes.³⁸ Vad JO kallade en kränkning av hundratals personers grundläggande fri- och rättigheter på Hvitfeldska, hade alltså varit detta trots att detta förslag hade varit lag under händelsen.³⁹ I fallet på nattklubben noterade JO att det var "uppenbart att en så dålig överensstämmelse mellan polisens bedömningar och analysresultaten kan väcka tvivel om polisens kompetens".⁴⁰ Inte i någon av situationerna hade förevarande lagförslag hjälpt polisen att lösa situationen. Fallen säger i själva verket mer om det skönsmassiga i polisens bedömningar, än om behovet att hålla kvar en större grupp. Att införa en lag som möjliggör en så pass godtycklig tillämpning kräver en noggrannare bedömning av det integritetsintrång det innebär och framför allt risken för missbruk.

Förslaget ger polisen möjlighet att göra en kollektiv bedömning av en hel grupp där det bara krävs misstanke om brott mot en person i gruppen för att alla ska kvarhållas. Att inte genomföra en individuell bedömning är problematiskt, även om kvarhållandet är kortvarigt, då det innebär att hela grupper drabbas utan att en konkret bedömning av varje individs misstanke görs. Detta kan särskilt påverka vissa grupper mer än andra, och i synnerhet när polisen gör snabba bedömningar baserade på begränsad information. Erfarenheter visar att sådana bedömningar ofta är färgade av etniska stereotyper, vilket leder till diskriminerande etnisk profilering.⁴¹ Att ge polisen ytterligare befogenheter att vidta åtgärder som inskränker individens rörelsefrihet utan omedelbar rättslig prövning, och på grundval av begränsad information utan rättssäkerhetsgarantier, innebär en betydande risk för att etnisk profilering fortgår, och i större utsträckning.

Ett annat godtyckligt moment i förslaget är att polisen ska göra en bedömning av gärningens presumtiva brottsrubricering i ett så tidigt skede. Även om vi är positiva till att minimistrafvet ska vara minst fyra år och inte två som polisen efterfrågat, så är det en skönsmassig bedömning som ska göras av polisen, som just anlänt till platsen, på mycket kort tid. Det är också oroande

³⁸ JO 2018/19, s. 352.

³⁹ JO 2005/06, s. 80.

⁴⁰ JO dnr 1208-1999, s. 6.

⁴¹ Brå, Rapport 2023:12 om polisens arbete med profilering och likabehandling.

att brottet sabotage mot blåjusverksamhet tas upp av polismyndigheten som ett exempel på brott som kan motivera kvarhållande. Denna brottsrubricering har i flertalet fall använts mot aktivister i ett tidigt skede av polisutredningar och därefter har åklagare i vissa fall senare valt att lägga ner fallet eller ändra brottsrubriceringen under utredningen.⁴² Detta visar vidare på riskerna med att polisen ges befogenhet att vidta även kortvariga frihetsberövanden baserat på en bedömning av brottets allvar.

Liksom vid andra tvångsmedel är det särskilt anmärkningsvärt att förslaget inte innehåller särskilda regler för barn. Barn, som historiskt har särbehandlats inom svensk rätt, befinner sig i en mer utsatt situation än vuxna, inte minst på grund av sin bristande mognad och förmåga till långsiktigt konsekvenstänkande. Civil Rights Defenders anser att förslaget öppnar för en godtycklig tillämpning av kvarhållande. Därför är det av största vikt att utredningen upprätthåller höga rättssäkerhetsgarantier, särskilt när det gäller barn. För att säkerställa att barns rättigheter skyddas, bör mindre ingripande metoder övervägas när identifiering av deltagare i en grupp är nödvändig.

ÖVRIGA SYNPUNKTER

Civil Rights Defenders vill understryka att ytterligare repressiva åtgärder mot barn inte är lösningen på den allvarliga brottsutvecklingen i samhället. Utökade straffprocessuella tvångsmedel mot barn är mycket ingripande och innebär omfattande inskränkningar i deras rättigheter. Det är därför mycket oroande att utredningen föreslår sådana åtgärder utan att behovet av dessa åtgärder har förankrats i forskning.

Det är särskilt anmärkningsvärt att utredningens förslag sammantaget föreslår att barn i allt lägre grad ska särbehandlas i lagstiftningen. Utredningens förslag om ytterligare repressiva åtgärder mot barn som misstänkts begå brott förstärker samhällets sätt att se på unga lagöverträdare som misslyckade, samtidigt som vi ignorerar de åtgärder som är nödvändiga för att adressera samhällsproblemet med kriminalitet i stort, så som ojämlikhet, fattigdom och diskriminering. Allt för simplifierade, straffpopulistiska åtgärder kommer inte råda bot på den allvarliga brottsutvecklingen vi har i Sverige just nu.⁴³ Det riskerar dessutom att få diskriminerande konsekvenser. Ekonomiskt missgynnade grupper och etniska minoriteter är överrepresenterade bland frihetsberövade barn.⁴⁴ Detta tyder på att grov ungdomskriminalitet kan härledas till socioekonomiska faktorer. Istället för att bekämpa brott genom en utökad användning av tvångsmedel som ytterligare undergräver tilliten till sociala myndigheter och till rättsväsendet bör staten se till att förebygga att barn dras in i kriminalitet. Detta genom tidiga insatser av socialtjänsten. Barndomen är en avgörande tid för en ung människas utveckling och att säkerställa barns trygga utveckling i samhället är därför centralt i att förebygga ungdomsbrottslighet.⁴⁵

Avslutningsvis omöjliggör det stora antalet pågående parallella lagstiftningsprocesser en överblick av vardera förslags proportionalitet och förenlighet med Sveriges internationella åtaganden. Vi uppmanar därför regeringen att avvakta med att införa fler rättighetskränkande åtgärder, tills det att en omfattande och oberoende utvärdering har gjorts av de åtskilliga lagändringar som redan genomförts på straffrättens område.

⁴² B 12120-23 vid Svea hovrätt; T. Olsson, SVT, [Studentprotesterna i Lund: Polisen backar från uppgifter om kastad flaskor](#) | SVT Nyheter.

⁴³ Rapport från den särskilda rapportören om allas rätt att åtnjuta högsta möjliga standard för fysisk och psykisk hälsa, A/HRC/38/36. (2018), punkt 67.

⁴⁴ Ibid, punkt 57.

⁴⁵ Ibid, punkt 62–63; Brå, Rapport 2023:3 om socioekonomisk bakgrund och brott.

Remissvaret har beretts av Selma Stafshede och Alma Bergqvist.

Stockholm som ovan,

Martin Nyman

Tf biträdande chefsjurist